

HET EINDE VAN EBOOKS

20 visionairs over de
toekomst van digitaal lezen

Eburon
2013

Dit (e)boek verscheen ter gelegenheid van het dertigjarig jubileum van Academische Uitgeverij Eburon.

Het einde van ebooks

Uitgeverij Eburon

www.eburon.nl

ISBN: 978-90-5972-777-9

ISBN: 978-90-5972-778-6 (ebook)

Vormgeving: Textcetera

Eindredactie: Lianne Mathijssen

© 2013 uitgeverij Eburon. Alle rechten voorbehouden.

Inhoud

Voorwoord <i>Door Jason Merkoski</i>	5
Van A naar B volgens de wetten van B <i>Door Wiebe de Jager</i>	8
De ereader is dood, lang leve... tja wat? <i>Door Eppo Van Nispen tot Sevenaer</i>	14
Boekenwereld, geef de koper wat hij wil, anders gaat hij het halen <i>Door Erwin Blom</i>	20
De trein van digitalisering <i>Door Lulu Wang</i>	25
Gelieve dit boek NIET aan te raken <i>Door Joep Kuijper</i>	31
Boeken in overvloed <i>Door Edwin Mijsbergen</i>	35
Een boek haal je in de multimediasupermarkt <i>Door Gonny van der Zwaag</i>	40
Wennen aan een onzekere positie <i>Door Albert Mulder</i>	46
Ebooks: het is een kwestie van kiezen <i>Door Lucie Th. Vermij</i>	52
Het einde van de ereader is slechts het begin <i>Door Maartje de Haan en Leonie Wingen</i>	59
Online discussie als alternatief voor een stortvloed aan artikelen <i>Door Chris Aalberts</i>	67
De binnenstebuitelende digitalisatie van het boekenvak <i>Door Adriaan van der Weel</i>	72

Intussen, aan de schaduwzijde van de economie	78
<i>Door Frans de Jong</i>	
Binnenkort op uw tablet: de killer foto-app	86
<i>Door Peter de Ruiter</i>	
Na het ebook komen veel andere spullen	91
<i>Door Jan Vanderschoot</i>	
De uitdaging voor de boekenvakker: innoveren of afscheid nemen	98
<i>Door Bob van Duuren</i>	
Alle lijmsnuivers aan het ebook!	104
<i>Door Vincent Everts</i>	
De toekomst van het ebook	107
<i>Door Willem Mastenbroek Jr.</i>	
Wat maakt het uit wie dit schrijft?	112
<i>Door Martijn Joosse</i>	
Memo 3: Het einde van het ebook?	117
<i>Aan: Medewerkers van Eburon BV</i>	
<i>Van: Bedrijfsjamaan</i>	

Voorwoord

Door Jason Merkoski

If an alien came down to Earth thirty years ago and asked you where it could learn about human culture, how would you have answered?

You might have said to visit a library. But what's a library? Well, you would have explained to the alien that on our planet, whenever we learn something new, we chop down some trees. We reduce those trees to pulp, mix them with water, spread them into sheets, and bake them in the sun. We put the new knowledge onto the dead trees. If there is a lot of new knowledge, we stack lots of sheets on top of each other, to hold all the knowledge. When we're done recording our knowledge, we take these stacks of sheets to a special room made of bricks. We place the stacks of sheets into these brick buildings, and consult them from time to time. Access to these brick buildings is limited, and you have to be quiet when you're inside.

When you think of books in this way, it sounds barbaric. Primitive. Almost shamanic.

Over the last few years, we've invented a new way to record our knowledge. It involves machines called ebook readers, which use liquid crystal displays or electronic ink or iridescent membranes that mimic a butterfly's shimmer, technologies so complex that very few people can possibly explain how they work. I myself can't adequately explain ebooks, in simple terms, and I was one of the inventors and early leaders of Amazon's Kindle ebook reading device years before the ebook revolution started. But technologically, where we are with ebooks is still just a step or two up from shamanism. With a futurist's eye, I can see that years from now, ebook readers will seem just as basic as dead trees set out in the sun to bake, before being bound into books.

Which makes you wonder: what is the future of ebooks, then?

It's a good question. In fact, it's one of the singularly most important questions we have, as far as human culture is concerned. Without books, we are little more than animals. And at least animals know how to survive. Try if you can to go to a farm, and ask the farmer if you can watch as a baby lamb is born: it's a beautiful experience. Within hours after being born, the lamb can walk and find food to eat. The same cannot be said of human babies. Without a supportive culture, babies wouldn't survive unattended. But what we lack in muscle development and instinct, we gain with our truly gigantic brains. They're brains big enough for storing strange and esoteric facts, for remembering, for contriving stories to make sense of the world. Humans are storytelling animals, and our stories have expanded into religions, sciences, an unbounded explosion of fact and fancy that can only be contained – somehow – inside mechanical contrivances. We call these books, or perhaps ebooks, or perhaps whatever comes after ebooks.

The essays in this book aim to answer this central question about what comes next.

If I were to speculate about the future of books, as I have done most recently in 'Burning the Page: the ebook revolution and the future of reading', I would actually go back to the way we began, as a culture. Modern evolutionary theory suggests that humans came out of the savannas of Africa. We lived socially, around campfires, near rivers, where food and water was plentiful. We created baskets to carry food, pots to carry water, and developed language – civilization's most innovative technology – to carry knowledge. What we learned over time became too large to carry as oral narratives, and we developed more advanced tools like papyrus, tablets, and books, to carry these stories. Homer might have achieved the limit for what one memorized story could contain: encoded inside the *Odyssey* is enough information to reconstruct Iron Age culture. But what bard could possibly remember and recite an oral poem about our

civilization, about the internet and global finance and Justin Bieber and everything good or bad (or awful) about human culture?

Ultimately, I think the arc of progress will return us back to where we began. Socially connected, and experientially engaged with our environment, like our earliest hominid ancestors around their campfires, telling stories to one another. Our books will project us with immediacy into novel environments, and learning will be experiential. Because as alert animals, with our eyes ever-alive to the flicker of a jaguar's shadow, we are accustomed to being engaged with all our senses to the world around us. Once technology can achieve this form of the 'book', I think, we will have come full circle. I think anything else would limit our human dignity, and our craving for experiential engagement with life.

But then, one of the occupational hazards of being a futurist is in knowing that you will often guess wrong.

That doesn't stop me from trying to guess, though. Nor does it stop the innovators, artists, publishers, and visionaries in this book. And I think you will enjoy reading what they have to say about the future for books, and for ebooks, and for whatever comes next. Because I'll tell you a secret: surely, one of them has the right answer. It's right here, in this book, spelled out in suggestive detail. One of the innovators, artists, publishers, and visionaries you're going to read has the right answer. But I don't know which it is. Only time will tell.

Jason Merkoski was a development manager, product manager, and the first technology evangelist at Amazon. He helped to invent technology used in today's eBooks and his book, 'Burning the Page: the ebook revolution and the future of reading' is available in print and digital formats. His website is at www.burningthepage.net

Van A naar B volgens de wetten van B

Door Wiebe de Jager

Aan boekenvakkers vragen naar de toekomst van het ebook is net zoiets als een hoefsmid vragen naar de potentie van de automobiel. De auto was aanvankelijk een gevaarlijke curiositeit, niet geschikt voor de meeste zandpaden en slechts betaalbaar voor een kleine elite. Weinig reden dus om van ambacht te veranderen. Een paar decennia later waren de meeste hoefsmeden verdwenen, behalve een paar slimmeriken die zich op de reparatie van auto's hadden gestort. Bovendien was onze leefomgeving onherkenbaar veranderd en kwam onze samenleving volledig in dienst van de automobieliteit te staan.

Het probleem met nadenken over de toekomst, laat ik die 'situatie B' noemen, is dat veel mensen vanuit het heden - 'situatie A' - redeneren. Het gevaar is dat je de beoogde verandering dan automatisch baseert op de wetten van A. Bij een radicale verandering doe je er echter verstandiger aan om de wetmatigheden van B in kaart te brengen en dan terug te redeneren naar A.

We bevinden ons met het boekenvak in een vergelijkbare overgangsfase, waarbij de toekomst zo fundamenteel anders zal zijn dan we gewend zijn dat er tweespalt ontstaat tussen mensen die redeneren vanuit het bekende en mensen die redeneren vanuit de toekomst. Dat is de reden dat veel debatten over de digitalisering van het boekenvak verzanden in het uitwisselen van clichés: volgens het ene kamp zal het boek altijd blijven – want papier ruikt zo lekker – en zijn ebooks inferieure afgeleiden van een medium dat eeuwenlang de manier waarop we verhalen verspreiden en informatie overdroegen domineerde. Aan de andere kant vinden we een groep mensen die het gedrukte boek slechts als een drager van verhalen zien. Het gaat om de inhoud, de manier waarop het verhaal bij de lezer komt. Of dat nu op papier is of via een scherm zou niet uit moeten maken.

Ik denk dat ‘het scherm’ uiteindelijk de dominante vorm wordt, kijk maar naar de jeugd en hoe verweven mobieltjes en tablets in hun leven zijn. Problematisch is, dat als je het boek/ebook alleen als informatiedrager beschouwt, je nooit verder komt in de discussie. Dat was aanleiding om als thema voor dit boek ‘het einde van ebooks’ te kiezen. Het ebook mag nu misschien wel als grootste bedreiging voor het boekenvak worden gezien, maar je kunt je afvragen of het ebook op zijn beurt niet ook vervangen gaat worden door een nu nog onbekende publicatievorm. Op het moment dat je dát als uitgangspunt neemt krijg je een heel andere discussie, met nieuwe perspectieven.

“Het gevaar is dat je de radicale veranderingen baseert op de wetten van het heden, terwijl juist de wetmatigheden van de toekomst in kaart moeten worden gebracht.”

Tien wetmatigheden van B

In de dertig jaar dat uitgeverij Eburon bestaat is het boekenvak eigenlijk al volledig gedigitaliseerd. Het hele prepress-traject (van schrijven tot redactie en vormgeving) is al lang digitaal en ook de druktechniek zelf is onder invloed van digitalisering dusdanig veranderd dat het mogelijk is om boeken stuksgewijs te produceren. De drempel om te kunnen publiceren is hierdoor lager dan ooit. Waar het in 1983 nog een hele toer was om een boek gedrukt te krijgen en het beschikbaar te maken voor verkoop, daar kun je anno 2013 thuis je boek opmaken, het op de hoek van de straat laten printen en het bestelbaar maken via (web)winkels. Met het ebook wordt die drempel alleen maar lager. Laten we dit de *democratisering van het publicatieproces* noemen.

Als gevolg hiervan is er een omslag gaande *van schaarste naar overvloed*. Ooit hadden alleen uitgeverijen toegang tot de tafels en

kasten in boekhandels. De schapruimte was beperkt, terwijl het aantal gepubliceerde boeken jaarlijks met honderden procenten toenam. Boekhandels moesten zich dus beperken in het aanbod door zich te richten op bestsellers, of zich vergaand specialiseren. Dat veranderde met de opkomst van webwinkels, die in principe oneindig veel boeken in het assortiment kunnen opnemen. Daardoor werd het mogelijk om via een en dezelfde portal zowel een breed publiek als kleine nichedoelgroepen te bedienen.

Door die democratisering van het uitgeefproces en de omslag van schaarste naar overvloed zien we een *verschuivende selectiefunctie* ontstaan. Waar voorheen alleen uitgever en andere partijen met toegang tot de drukpers bepaalden wat werd uitgegeven en dus wat lezers te zien kregen, zijn het nu andere curatoren of zelfs consumenten die deze selectie op zich nemen. Klantreviews en aanbevelingen door experts en aggregators worden hierdoor een steeds belangrijker mechanisme.

“Er komt niet één opvolger voor het ebook, net zoals het ebook ook niet dé opvolger van het gedrukte boek is.”

Een ander fenomeen is de toenemende *fragmentatie van aandacht* van lezers. Zoals het fysieke boek moest concurreren met tv en internet, zo moeten digitale boeken op tablets en smartphones concurreren met games, video, en sociale media. Het is voor het eerst dat actieve en passieve mediaconsumptie naast elkaar op één apparaat verenigd worden, en het is de vraag of die twee modi wel goed samengaan.

De *onderlinge verwevenheid* is een ander aspect van digitaal uitgeven. Boeken – en tot op zekere hoogte ebooks – zijn gesloten containers, die de lezer trachten ‘vast te houden’ binnen de grenzen van hun narratief. Dat staat op gespannen voet met het hypertextuele karakter van het web. Het is weliswaar mogelijk om vanuit een